

บทที่ 3

แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

ในบทนี้เป็นการนำเสนอแนวคิดทางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ ในมิติต่างๆ กล่าวคือ ในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน มิติที่เกี่ยวกับผู้สอน มิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและมิติด้านอื่นๆ ผู้วิจัยได้รวบรวมบทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์ในด้านการศึกษา ผู้วิจัยได้แปลและอธิบายบทกลอนของท่านและจะสรุปเป็นแนวคิดทางการศึกษาในบทสุดท้าย

3.1 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน

ในส่วนนี้ผู้วิจัย ได้รวบรวมบทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์ที่เป็น แนวคิดทางการศึกษาของท่าน ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง จากมุมมองของอิมามอัชชาฟีอีย์ผู้เรียนควรมีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง

3.1.1 ความอดทนเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งที่ผู้เรียนต้องมี

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวในบทกลอนของท่านว่า

<p>فَإِنَّ رُسُوبَ الْعِلْمِ فِي نَفَرَاتِهِ تَجَرَّعَ ذُلَّ الْجَهْلِ طُولَ حَيَاتِهِ فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا لَوْفَاتِهِ إِذَا لَمْ يَكُونَا لَا اِعْتِبَارَ لِدَائِهِ</p>	<p>اصْبِرْ عَلَى مَرِّ الْجَفَا مِنْ مُعَلِّمٍ وَمَنْ لَمْ يَذُقْ مَرَّ التَّعَلُّمِ سَاعَةً وَمَنْ فَاتَهُ التَّعَلُّمُ وَقْتَ شَبَابِهِ حَيَاةَ الْفَتَى وَاللَّهِ بِالْعِلْمِ وَالْتَقَى</p>
---	---

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 164)

จงอดทนบนความขมกระด้างของผู้สอน

เพราะความตกต่ำของความรู้ นั่นคือการตีตัวออกห่างจากผู้สอน
และใครที่ไม่ยอมลิ้มรสกับความขมของการเล่าเรียนในช่วงเวลาหนึ่ง

เขาจะได้ลิ้มรสกับความต่ำต้อยของความเขลาไปตลอดชีพ
และผู้ใดในเวลาหนุ่มของเขาขาดการศึกษา

ดังนั้นเจ้าจงตักบิรส์ครั้งบนตัวเขาเพราะเขาลิ้นชีพไปเสียแล้ว
ชีวิตของคนหนุ่มนั้นฉันขอสาบานต่ออัลลอฮ์ต้องมีความรู้และความยำเกรง

ถ้าไม่มีสองอย่างนี้แล้วไซ้ร้เหมือนไม่มีค่าในตัวตนเขาเลย

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัซซาฟีอียี้ได้กำชับให้ผู้เรียนมีความอดทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอดทนจากความแข็งแกร่งของผู้สอนเนื่องจากผู้สอนใช้ว่าจะมีความสุภาพอ่อนโยนทุกคนดั่งนั้นผู้เรียนต้องมีความอดทนต่อผู้สอนในทุกสภาวะการณ์เพราะการตกต่ำของความรู้ในส่วนหนึ่งมาจากผู้เรียนไม่อดทนต่อพฤติกรรมที่แข็งแกร่งของผู้สอนและละทิ้งการเรียน อิมามอัซซาฟีอียี้ยังได้กล่าวอีกว่าใครที่ไม่ยอมถ่มรศกับความยากลำบากในการแสวงหาความรู้เขาจะได้พบกับความโง่เขลาที่ติดตัวเขาไปตลอดชีพและท่านยังได้เสริมอีกว่าวัยรุ่น(ผู้ที่อยู่ในวัยเรียน)คนใดที่ไม่ยอมพบกับความยากลำบากในการศึกษาหาความรู้ดั่งนั้นจงละหมาดศพบนตัวเขาเพราะเขาได้ตายไปแล้ว แท้จริงแล้วคุณค่าแห่ง ชีวิตของ คนหนุ่มนั้นขึ้นอยู่กับความรู้และความขำเกรงของเขาต่ออัลลอฮ์ ยิ่งมีความรู้และความขำเกรงต่ออัลลอฮ์มากเท่าใดยิ่งมีคุณค่าและความประเสริฐในทัศนะของอัลลอฮ์มากเท่านั้น

3.1.2 ผู้เรียนที่อิมมะห้(ความปรารถนาอย่างแรงกล้า) ของเขาทุ่มเทให้กับเรื่องภารกิจและการแต่งกายนั้นยากมากที่จะเป็นผู้รู้ที่ลุ่มลึกและแตกฉานได้

อิมามอัซซาฟีอียี้ได้กล่าวไว้ว่า

العِلْمُ مَغْرَسٌ كُلُّ فَخْرٍ فَافْتَحِرْ وَاحْذَرْ يَفْوَتْكَ فَخْرُ ذَاكَ الْمَغْرَسِ
وَاعْلَمْ بِأَنَّ الْعِلْمَ لَيْسَ يَنَالُهُ مَنْ هَمَّتْهُ فِي مَطْعَمٍ أَوْ مَلْبَسِ
إِلَّا أَخُو الْعِلْمِ الَّذِي يُعْنِي بِهِ فِي حَالَتِيهِ عَارِيًّا أَوْ مُكْتَسِي
فَاجْعَلْ لِنَفْسِكَ مِنْهُ حَظًّا وَافِرًّا وَاهْجُرْ لَهُ طَيْبَ الرِّقَادِ وَعَبَّسِ
فَلَعَلَّ يَوْمًا إِنْ حَضَرْتَ بِمَجْلِسِ كُنْتَ الرَّئِيسَ وَفَخْرَ ذَاكَ الْمَجْلِسِ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 112)

ความรู้้นั้นเป็นที่ปลูกของทุกความภาคภูมิใจดั่งนั้นจงภูมิใจ

และจงระวังอย่าให้ความภูมิใจที่ปลูกไว้นั้นต้องหลุดจากเจ้าไป

และจงรู้เถิดว่าความรู้้นั้นจะไม่ได้มาสำหรับ

ผู้ที่อิมมะห้(ความปรารถนาอย่างแรงกล้า)ของเขาเอาแต่กินและการแต่งกาย

นอกจากผู้แสวงหาความรู้ที่เขจริงจ้งกับมัน

ในสองสภาพคือเปลือยกายและแต่งตัว(คือถ้ามีเสื้อผ้าใหม่ก็แต่งถ้าไม่มีก็ใช้ของเดิม)

ดังนั้นจึงทำให้ตัวของเจ้านั้นได้รับส่วนแบ่งจากความรู้ให้มากๆ

และจงห่างจากความเอรีคอร่อยของการนอนเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้
หวังว่าในวันหนึ่งหากเจ้ามายังสถานที่ประชุมใดแล้ว
เจ้าจะได้เป็นหัวหน้าและเป็นทีภาคภูมิใจในสถานที่ประชุมนั้น

บทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์ข้างต้นกล่าวถึง ความรู้ว่าเป็นที่มาของความภูมิใจ
ดังนั้นจึงภูมิใจกับความรู้ที่ได้มาและจงระวังอย่าให้ความภูมิใจที่เกิดขึ้นนั้นต้องมลายไปด้วยการ
พยายามหาความรู้อย่างต่อเนื่องและขยันขันแข็ง อิมามอัชชาฟีอีย์ยังได้กล่าวอีกว่า ผู้เรียนที่ความ
ปรารถนาอย่างแรงกล้าของเขาทุ่มเทให้กับเรื่องการกินและการแต่งกาย นั้นจะไม่ได้รับความรู้
นอกจากน้อยนิดเท่านั้นและยากมากที่จะเป็นผู้รู้ที่ลุ่มลึกและแตกฉานได้ อิมามอัชชาฟีอีย์ยังได้
กำชับให้ผู้เรียนนั้นมีความวิริยะ อุตสาหะในการศึกษาเล่าเรียนและให้ผู้เรียนพยายามพักผ่อนน้อยลง
โดยใช้เวลาส่วนหนึ่งของกลางคืนศึกษาค้นคว้าและท่องจำความรู้เพื่อจะได้เป็นผู้เผยแพร่ความรู้และมี
ความภูมิใจกับผลงานชีวิตทางด้านวิชาการ

3.1.3 ผู้เรียนต้องพยายามท่องจำความรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องจำว่า

عِلْمِي مَعِيَ حَيْثَمَا يَمَّمْتُ يَنْفَعَنِي قَلْبِي وَعَاءٌ لَهُ لَا بَطْنَ صَنْدُوقِ
إِنْ كُنْتُ فِي الْبَيْتِ كَانَ الْعِلْمُ فِيهِ مَعِيَ أَوْ كُنْتُ فِي السُّوقِ كَانَ الْعِلْمُ فِي السُّوقِ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 139)

ความรู้ของฉันจะอยู่กับฉันไม่ว่าฉันจะไปไหนมันให้ประโยชน์แก่ฉัน.

หัวใจของฉันเป็นภานะสำหรับความรู้ไม่ใช่กล่องลิ้นชัก

ถ้าฉันอยู่ในบ้านความรู้ก็จะอยู่กับฉันที่บ้าน

หรือถ้าฉันอยู่ในร้านความรู้ก็จะอยู่กับฉันในร้านเช่นกัน

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กำชับให้ผู้เรียนนั้นมากด้วยการศึกษา
ความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาเพราะความจำนั้นจะติดตัวเขาไปตลอดเวลาไม่ว่าเขาจะอยู่ในบ้านในร้านหรือ
ณ. สถานที่ใดก็ตามดังนั้นเขาจึงพร้อมทุกเมื่อที่จะถ่ายทอดความรู้ที่ได้ออกมาให้กับผู้อื่น

3.1.4 การศึกษาหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนเพราะเชื่อว่ามนุษย์จะ เกิดมาเป็นนักปราชญ์เลยไม่

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

وَلَيْسَ أَخُو عِلْمٍ كَمَنْ هُوَ جَاهِلٌ	تَعْلَمُ فَلَيْسَ الْمَرْءُ يُؤَلَّدُ عَالِمًا
صَغِيرٌ إِذَا التَّمَّتْ عَلَيْهِ الْجَحَافِلُ	وَإِنَّ كَبِيرَ الْقَوْمِ لَا عِلْمَ عِنْدَهُ
كَبِيرٌ إِذَا رُدَّتْ إِلَيْهِ الْمَحَافِلُ	وَإِنَّ صَغِيرَ الْقَوْمِ إِنْ كَانَ عَالِمًا

(Sulaiman Salim al-Bawwab , n.d : 56)

จงศึกษาเล่าเรียนเพราะคนๆหนึ่งนั้นหาใช่จะเกิดมาเป็นปราชญ์เลยไม่

และพี่น้องของความรู้นั้น ไม่ใช่คนที่ญาฮิลแน

และแท้จริงคนที่ใหญ่โตจากกลุ่มชนหนึ่งที่ไม่มีความรู้

จะต่ำต้อยเมื่อกองทัพ(ได้แก่บรรดาผู้มีอำนาจและผู้รู้ทั้งหลาย)มาห้อมล้อมเขา

และแท้จริงคนที่ต่ำต้อยหากมีความรู้

จะใหญ่โตเมื่อเขาถูกร่วมวงอยู่ในสถานที่ประชุมต่างๆ

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กำชับให้ทุกคนศึกษาหาความรู้เพราะคนๆ
หนึ่งนั้นหาใช่จะเกิดมาเป็นนักปราชญ์เลยไม่ แต่จะต้องผ่านกระบวนการของการสั่งสมความรู้
โดยการศึกษาเล่าเรียน การสะสมประสบการณ์ การอ่าน การสังเกต การทดลอง การคิดวิเคราะห์
การไตร่ตรอง และกระบวนการต่างๆเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ อิมามอัชชาฟีอีย์ยังให้ข้อคิดว่าคนที่มา
จากหมู่ชนที่ใหญ่โตถ้าไม่มีความรู้แล้วจะต่ำต้อยเมื่อต้องร่วมวงกับบรรดาผู้มีอำนาจและบรรดาปวง
ปราชญ์ทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องร่วมวงอยู่กับพวกเขาเหล่านั้นในสถานที่ประชุมหรือใน
การประชุมทางวิชาการ ในขณะที่เดียวกันคนที่มาจากกลุ่มชนที่ธรรมดาแต่มีความรู้ระดับกายเขาก็จะ
ได้รับการให้เกียรติเป็นคนที่ใหญ่คนโตได้

3.1.5 ความสำคัญของการจดบันทึกความรู้

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวเปรียบเทียบกับถึงความสำคัญของการจดบันทึกความรู้ไว้ว่า

قَيْدٌ صُبُودَكَ بِالْحَبَالِ الْوَائِقَةِ	الْعِلْمُ صَيْدٌ وَالْكِتَابَةُ قَيْدُهُ
وَتَتْرُكُهَا بَيْنَ الْخَلَائِقِ طَالِقَةً	فَمِنَ الْحَمَاقَةِ أَنْ تَصِيدَ غَزَالَةً

(Ali Fikriy , 1980 : 4 / 75)

ความรู้เปรียบเทียบการล่าสัตว์และการบันทึกคือการผูกมัดมันไว้

จงผูกมัดสัตว์ล่าของเจ้าด้วยเชือกที่แข็งแรง

มันเป็นการโง่เขลาอย่างยิ่งถ้าเจ้าล่ากวางตัวหนึ่ง

แล้วเจ้าก็ทิ้งมันไว้อย่างอิสระ(ในทุ่งกว้างโดยไม่ผูกหรือมัดมันเลย)

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้เปรียบเทียบการหาความรู้ที่เหมือนกับการล่าสัตว์และการจดบันทึกสิ่งที่เรียนมานั้นเหมือนกับการผูกมัดสัตว์ล่าไว้โดยจะต้องมัดมันไว้ด้วยเชือกที่แข็งแรงเพื่อไม่ให้มันหลุดหนีไป อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวทิ้งท้ายว่า มันเป็นการโง่เขลาอย่างยิ่งถ้ามีการล่ากวางตัวหนึ่งแล้วเจ้าก็ทิ้งมันไว้อย่างอิสระโดยไม่ผูกหรือมัดมันเลย

3.1.6 ความรู้นั้นจุดดั่งรัศมี

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวว่า

فَأَرْشَدَنِي إِلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي شَكَّوتُ إِلَيَّ وَكَيْعِ سُوءِ حَفْظِي
وَوُورُ اللَّهِ لَا يُهْدِي لِعَاصِي وَأَخْبَرَنِي بِأَنَّ الْعِلْمَ نُورٌ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 114)

ฉันได้ระบายความในใจต่อวาทกรรมถึงความบกพร่องของความจำฉัน (การจำยาก)

แล้วเขาก็แนะนำฉันให้ละทิ้งซึ่งมะชะฮิดทั้งหลาย

และเขาได้บอกกับฉันว่าแท้จริงแล้วความรู้เป็นรัศมี

และรัศมีของอัลลอฮ์นั้นจะไม่ถูกขุ่นน้ําแก่ผู้ทำมะชะฮิด

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงครั้งหนึ่งซึ่งท่านได้เคยถามอาจารย์ของท่านที่ชื่อว่าก็เกี่ยวกับความจำที่ไม่ดีของท่านที่นับวันยิ่งจำยาก แล้วอาจารย์ของท่านก็ได้แนะนำให้อิมามอัชชาฟีอีย์ละทิ้งซึ่งความชั่วทั้งหลายเพราะแท้จริงแล้วความรู้เป็นจุดดั่งรัศมีและรัศมีแห่งอัลลอฮ์นั้นจะไม่ถูกขุ่นน้ําแก่ผู้กระทำความชั่ว อิมามอัชชาฟีอีย์เคยกล่าวว่

" اجتناب المعاصي وترك ما لا يعينك ينور قلبك "

(Al-Baihaqiy, 1970 : 2 / 172)

“การห่างไกลความชั่วและละทิ้งสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์กับเจ้าทำให้หัวใจของเจ้านั้นมีรัศมี”

3.2. แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้สอน

3.2.1 ความประเสริฐของผู้รู้

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

رَأَيْتُ الْعِلْمَ صَاحِبُهُ كَرِيمٌ	وَلَوْ وَلَدْتُهُ أَبَاءَ لِيَأْمُ
وَلَيْسَ يَزَالُ يَرْفَعُهُ إِلَى أَنْ	يُعْظَمُ أَمْرُهُ الْقَوْمَ الْكِرَامُ
وَيَتَّبِعُونَهُ فِي كُلِّ حَالٍ	كَرَاعِي الضَّانِ تَتَّبِعُهُ السَّوَامُ
فَلَوْلَا الْعِلْمُ مَا سَعَدَتْ رِجَالٌ	وَلَا عَرِفَ الْحَلَالُ وَلَا الْحَرَامُ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 153)

ฉันมองเห็นความรู้ซึ่งผู้เป็นเจ้าของมันนั้นมีเกียรติยิ่ง

มาดแม้ว่าเขาจะเกิดมาจากพ่อที่ถูกประณามก็ตาม

และความรู้ก็ยังยกยอก(เกียรติ)เขาจนกระทั่งว่า

บรรดาคนที่มีเกียรติจะให้เกียรติกับการงานของเขา

และพวกเขาก็จะปฏิบัติตามผู้รู้นั้นในทุกสภาพ

เชกเช่นแกะที่ตามคนเลี้ยงที่นำหญ้าให้กับมัน

มาดแม้เขาใดรู้ซึ่งความรู้แล้ว ชายชาติตรี(มนุษย์)จะไม่มีความสุข

และจะไม่รู้ในสิ่งที่หะลาลและสิ่งที่หะรอม

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงความประเสริฐของผู้รู้ ผู้รู้นั้นมีเกียรติถึงแม้ว่าเขาจะเกิดมาจากพ่อที่ถูกประณามก็ตาม ความรู้ทำให้เขาได้รับเกียรติและมีเกียรติทุกเวลาและสถานที่ ผลงานของผู้รู้จะได้รับการยอมรับและชื่นชมจากสาธารณชนและหมู่ผู้รู้ด้วยกัน

ผู้รู้จะมีผู้สนับสนุนที่จะปฏิบัติตามเขาในทุกสภาพเชกเช่นแกะที่ตามคนเลี้ยงของมันทั้งนี้เนื่องจากต้องการรับประโยชน์จากความรู้อันของเขา ถ้าหากใครซึ่งความรู้แล้วมนุษย์ก็จะพบกับความสุขที่แท้จริงได้ยาก และที่สำคัญจะไม่รู้ในสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิต คือในเรื่องที่ศาสนาอนุมัติและไม่อนุมัติ

3.2.2 ความเสียหายที่ยิ่งใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อผู้รู้กลายเป็นผู้ละเมิดเสียเอง อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวว่า

فَسَادٌ كَبِيرٌ عَالَمٌ مِّمَّهَتِكَ وَأَكْبَرُ مِنْهُ جَاهِلٌ مِّنَّنَا
هُمَا فِتْنَةٌ فِي الْعَالَمِينَ عَظِيمَةٌ لِمَنْ بِهِمَا فِي دِينِهِ يَتَمَسَّكُ

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 307)

ความเสียหายที่ใหญ่หลวง(เกิดจาก)ผู้รู้ที่ละเมิด

และ(ความเสียหาย)ที่ยิ่งใหญ่ไปกว่านั้น(เกิดจาก)ผู้ไม่รู้ทำตัวดั่งสมณเพศ

คนทั้งสองเป็นพืคชะหฺที่ใหญ่หลวงในจักรวาล

สำหรับผู้ที่ยึดเอาทั้งสองเป็น(แบบอย่าง)ในศาสนา

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึง ความเสียหายอันยิ่งใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อผู้รู้กลายเป็นผู้ละเมิดเสียเองซึ่งการกระทำเหล่านั้นได้นำพาตัวเขาสู่ความละอายและความเสื่อมเสีย และความเสียหายที่ยิ่งใหญ่มากกว่านั้นจะเกิดขึ้นเช่นกันเมื่อผู้ไม่มีความรู้แสวงเป็นผู้อยู่อย่างสันโดษและสมณะ (ซาฮิด) อิมามอัชชาฟีอีย์ยังเตือนไม่ให้ ยึดเอาคนทั้งสองประเภทนี้เป็นแบบอย่างในการทำงานศาสนาเพราะการยึด เอาคนทั้งสองประเภทนี้เป็นแบบอย่างในการทำงานศาสนาจะสร้างความวุ่นวายที่ใหญ่หลวงในจักรวาลดังนั้นสำหรับผู้จะต้องอยู่ในกรอบของศาสนาและผู้ไม่รู้จะต้องหาเวลาเพื่อศึกษาหาความรู้เพื่อจะได้ปฏิบัติกรงานศาสนาได้อย่างถูกต้อง

3.2.3 ผู้สอนต้องเป็นคนแรกที่ปฏิบัติในสิ่งที่เขาสั่งใช้และเป็นคนแรกที่ละเว้น ในสิ่งที่เขาได้สั่งห้าม

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวในบทกลอนของท่านว่า

يَا وَعِظَ النَّاسِ عَمَّا أَنْتَ فَاعِلُهُ يَا مَنْ يُعَدُّ عَلَيْهِ الْعُمُرُ بِالنَّفْسِ
أَحْفَظَ لِشَيْبِكَ مِنْ عَيْبٍ يُدْنِسُهُ إِنَّ الْبَيَاضَ قَلِيلٌ الْحَمَلُ لِلدَّنَسِ
كَحَامِلٍ لِثِيَابِ النَّاسِ يَغْسِلُهَا وَتَوْبُهُ غَارِقٌ فِي الرِّجْسِ وَالنَّجِسِ
تَبْغِي النَّجَاةَ وَلَمْ تَسْلُكْ طَرِيقَتَهَا إِنَّ السَّفِينَةَ لَا تَجْرِي عَلَى الْبَيْسِ
رُكُوبُكَ التَّعْشَ يُنْسِيكَ الرُّكُوبَ عَلَى مَا كُنْتَ تَرَكَبُ مِنْ بَعْلِ وَمِنْ فَرَسِ

وَصَمَّةُ الْقَبْرِ تُنْسِي لَيْلَةَ الْعُرْسِ يَوْمُ الْقِيَامَةِ لَا مَالَ وَلَا وَلَدَ

(Sulaiman Salim al-Bawwab , n.d : 38)

ไอ้ผู้ตักเตือนมนุษย์ในสิ่งที่เจ้าทำมันเสียเอง

ไอ้ผู้ซึ่งอายุของเขาถูกนับคำนวณด้วยลมหายใจ

จงป้องกันผมหงอกของเจ้าจากความน่าละอายที่จะเปราะเหมือนมัน

แท้จริงแล้วสีขาวนั้นมันง่ายต่อการรับเอาความสกปรก

เฉกเช่นผู้ที่ถือเสื้อผ้าของมนุษย์เพื่อจะซักมัน

แต่เสื้อของเขาเองนั้นกำลังจมอยู่ในโสโครก

เจ้าปรารถนาจะได้รับความรอดพ้น (จากไฟนรก) แต่เจ้าไม่ได้เดินตามเส้นทางของมัน

แท้จริงแล้วเรื่อนั้นมันยอมไม่ແ่่นบนบกอย่างแน่นอน

การขี่ของเจ้าบนแคร่ศพนั้นทำให้เจ้าลืม

ในสิ่งที่เจ้าเคยขี่ (บนหลัง) ล่อและ (หลัง) ม้า

วันแห่งการฟื้นคืนชีพนั้นไม่มีทรัพย์สินสมบัติและลูกๆ (ที่จะให้ประโยชน์ใดๆกับเจ้าได้)

และการบีบรัดของหลุมฝังศพเพียงครั้งเดียวทำให้ลืมคืนแห่งการวิวาห์

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กำชับให้ผู้ตักเตือนคนอื่นซึ่งรวมถึง ครู อาจารย์ และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการอบรมสั่งสอนผู้อื่น ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ได้พูดและละเว้น ในสิ่งที่ได้ห้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ตักเตือนคนอื่นที่มีวิทยุติสูง การกระทำที่สวนทางกับการสอน นั้นเป็นเรื่องที่น่าละอายอย่างยิ่งเพราะสิ่งนั้นจะเป็นมลทินที่จะเปราะเหมือนผมหงอกของเขา ผมที่ หงอกจะมีสีขาว สีขาวเป็นสีที่รับสีอื่น ได้ง่ายและมองเห็น ได้อย่างชัดเจน ผู้ตักเตือนคนอื่นที่มีวิทยุติ สูงแม้ความผิดของเขาจะน้อยนิดแต่มันง่ายมากที่ข่าวในแง่ลบจะถูกประ โคมออกไป ดังนั้นอิมามอัช ชาฟีอีย์จึงกล่าวอย่างตรงไปมาว่า “ จงป้องกันผมหงอกของเจ้าจากความน่าละอายที่จะเปราะเหมือน มันเพราะแท้จริงแล้วสีขาวนั้นมันง่ายต่อการรับเอาความสกปรก ” อิมามอัชชาฟีอีย์ได้เปรียบเทียบ ผู้ตักเตือนคนอื่นในสิ่งที่ตนเองได้ทำเสมือนกับผู้กำลังแบกเสื้อผ้าของผู้อื่นเพื่อที่จะซักมันให้ สะอาดในขณะที่เสื้อผ้าที่เขาสวมใส่อยู่นั้นกำลังจมอยู่ในสิ่งสกปรกโสโครก เพราะฉะนั้น ผู้ใด ปรารถนาที่จะได้รับความรอดพ้นจากไฟนรกเขาจะต้องเดินตามเส้นทางของมันเส้นทางนั้นคือการ ปฏิบัติตามในสิ่งที่อัลลอฮฺทรงสั่งใช้และละเว้นในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม เมื่อมนุษย์เสียชีวิตและถูก หมายอยู่บนแคร่ศพเพื่อนำไปฝังในหลุมฝังศพแล้ววันนั้นเขาจะใจจดใจจอกับสิ่งที่จะประสบกับเขา ถ้าเขาทำความดีเขาก็จะ ได้รับการตอบแทนอย่างสมบูรณ์แต่ถ้าเขาทำความชั่วเขาก็จะ ได้พบกับความ

ยากลำบากและการลงโทษตามความชั่วที่เขาได้ก่อไว้ ซึ่งในวันนั้นจะทำให้เขาลืมความสะดวกสบายที่เขาเคยได้รับมาในช่วงที่มีชีวิตอยู่บนโลก ในวันฟื้นคืนชีพนั้นทรัพย์สมบัติ ตำแหน่ง และยศถาบรรดาศักดิ์จะไม่ให้ประโยชน์ใดๆแก่เขาเลยสิ่งที่จะให้ประโยชน์แก่เขาคือผลบุญของความดีที่เขาได้เคยปฏิบัติมาเพราะฉะนั้นผู้ที่ให้การตักเตือนผู้อื่นซึ่งรวมถึงผู้สอนด้วยนั้นจะต้องเป็นคนแรกที่ปฏิบัติในสิ่งที่เขาได้สั่งให้คนอื่นทำและจะต้องเป็นคนแรกที่ละเว้นในสิ่งที่เขาได้ห้ามให้คนอื่นละทิ้งจากความชั่วเพราะหูของเขาใกล้กว่าหูของผู้ที่เขาตักเตือนอิมาม อัซซาฟิอีย์กล่าวทิ้งท้ายว่า แท้จริง การบีบบังคับของหลุมฝังศพ แต่ละครั้งเดียวที่มีต่อมนุษย์ นั้นทำให้เขาต้องลืมความตื่นตัวของคืนแห่งการวิवाห์

ดังนั้นผู้สอนต้องเป็นคนแรกที่ปฏิบัติในสิ่งที่เขาสั่งใช้และเป็นคนแรกที่ละเว้นในสิ่งที่เขาได้สั่งห้ามเพราะการกระทำที่สวนทางกับคำพูดนั้นเป็นความผิดอย่างหนึ่งที่ร้ายแรงคงจะเห็นได้จากหะดีษที่กล่าวถึงการลงโทษอย่างหนักสำหรับคนที่ใช้ให้ทำความดีหรือห้ามปรามความชั่วแต่คำพูดของเขาต่างกับการกระทำของเขา ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُ بَطْنِهِ
فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ فِي الرَّحَا فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّارِ
فَيَقُولُونَ يَا فُلَانُ مَا لَكَ أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ ؟
فَيَقُولُ بَلَى كُنْتُ أَمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ
وَآتِيهِ))

(أخرجه مسلم 1996 : 2989)

ความว่า “จะมีชายคนหนึ่งถูกนำตัวมาในวันกียามะสุแล้วถูกโยนลงไปในขุมนรก ถ้าใส่จะทะลักออกมาจากท้องของเขา เขาจะลากถ้าใส่เดินเวียนอยู่ในขุมนรกเหมือนลาที่เดินเวียนรอบไม้ ชาว นรกจะมาห้อมล้อมเขาแล้วถามว่า นี่ท่านเป็นอะไรหรือ ? ท่านไม่ได้ใช้ให้ผู้อื่นทำความดี และห้ามปรามความชั่วหรือ ? เขาตอบว่า หามิได้ ฉันใช้ให้คนอื่นทำความดีแต่ตัวเองไม่ได้ทำมันเลยฉันห้ามปรามความชั่วแต่ฉันก็กระทำความมันเสียเอง ”

(บันทึกโดย Muslim , 1996 : 2989)

3.2.4 มารยาทผู้สอนต่อผู้ถามที่ชอบก่อกวนและใช้วาจาหยาบคาย อิมามอัชชาฟีอีได้กล่าวไว้ว่า

يُخَاطِبُنِي السَّفِيهُ بِكُلِّ قُبْحٍ فَأَكْرَهُ أَنْ أَكُونَ لَهُ مُجِيبًا
كَعُودِ زَادَهُ الْإِحْرَاقُ طَبِيًّا فَأَزِيدُ سَفَاهَةً ۖ فَأَزِيدُ حِلْمًا

(Ali Fikriy , 1980 : 4 / 105)

คนโง่สนทนากับฉันด้วยความหยาบคายน่าเกลียดยิ่ง

ฉันก็เกลียดที่จะตอบกับมัน

เขาเพิ่มความโง่เง่า (ในการสนทนา) แต่ฉันเพิ่มความสุขภาพอ่อนโยนไม่ถือโทษ

เจกเช่น ไม้หอมที่ยิ่งเพิ่มการเผาไหม้ให้กับมันก็ยิ่งเพิ่มความหอมหวานมากเท่านั้น

บทกลอนข้างต้น อิมามอัชชาฟีอีได้เล่าว่าครั้งหนึ่งมี คนโง่มาสนทนากับฉันด้วยความหยาบคายน่าเกลียดยิ่งฉันก็เกลียดที่จะตอบกับมันเพราะถ้าตอบไปแล้วก็ไร้ประโยชน์ แต่แล้วเขาก็เพิ่มความโง่เง่าและเง่าในการสนทนากับฉันอีก แต่ฉันเพิ่มความสุขภาพอ่อนโยนไม่ถือโทษเป็นการตอบเขาไป การกระทำอย่างนั้นเปรียบได้กับการเผา ไม้หอมซึ่งยิ่งเพิ่มการเผาไหม้ให้กับมันก็ยิ่งเพิ่มความหอมหวานมากขึ้นเท่านั้น

ท่านได้กล่าวในอีกบทกลอนหนึ่งถึงวิธีการตอบให้กับพวกที่ชอบพูดหรือถามในลักษณะก่อกวนว่า

إِذَا نَطَقَ السَّفِيهُ فَلَا تُجِبْهُ فَخَيْرٌ مِنْ إِبْرَاقِهِ السُّكُوتُ

เมื่อคนโง่พูดเจ้าอย่าไปตอบมัน

การตอบที่ดีคือการเงียบ

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 155)

ท่านได้กล่าวอีกว่า

" إِيَّاكَ وَمَخَالَطَةَ السَّفَهَاءِ وَمَنْ لَا يَنْصِفُكَ "

(Al-Baihaqiy, 1970 : 2/172)

“ท่านจงระวังกับการคลุกคลีอยู่กับคน โง่และคนที่ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ท่าน”

3.2.5 คุณลักษณะของนักฟิสิกส์ที่ดี

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวว่า

إِنَّ الْفَقِيهَ هُوَ الْفَقِيهَ بِفِعْلِهِ لَيْسَ الْفَقِيهَ بِنُطْقِهِ وَمَقَالِهِ
 وَكَذَا الرَّئِيسُ هُوَ الرَّئِيسُ بِخُلُقِهِ لَيْسَ الرَّئِيسُ بِقَوْمِهِ وَرِجَالِهِ
 وَكَذَا الْغَنِيُّ هُوَ الْغَنِيُّ بِحَالِهِ لَيْسَ الْغَنِيُّ بِمُلْكِهِ وَبِمَالِهِ

(Mahmood Biju , 1989 : 59)

แท้จริงคนที่เป็นนักฟิสิกส์นั้นคือคนที่เป็นนักฟิสิกส์ด้วยการกระทำของเขา

ไม่ใช่เป็นนักฟิสิกส์ด้วยวาจาและคำพูด

และคนที่เป็นผู้นำนั้นคือคนที่เป็นผู้นำด้วยมารยาทของเขา

ไม่ใช่เป็นผู้นำด้วยพวกพ้องและลูกน้องของเขา

และคนที่ร่ำรวยคือคนที่ร่ำรวยด้วยสภาพ(แห่งจิตใจ)ของเขา

ไม่ใช่ด้วยการครอบครองและทรัพย์สินสมบัติของเขา

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึง คนที่เป็นนักฟิสิกส์(นักนิติศาสตร์อิสลาม)ที่แท้จริงนั้นคือคนที่เป็นนักฟิสิกส์ด้วยการกระทำไม่ใช่ดีแต่พูดแต่การกระทำกลับสวนทางกันกับสิ่งที่ได้พูด เช่นเดียวกันกับผู้นำ ผู้นำที่ดีนั้นสามารถเห็นได้จากจรรยาบรรณที่สั่งงานที่ปรากฏออกมาจากตัวตนของเขา ส่วนคนร่ำรวยที่แท้จริงคือคนที่สภาพแห่งจิตใจของเขา ร่ำรวยนั่นเองไม่ใช่ร่ำรวยด้วยการได้ครอบครองทรัพย์สินและทรัพย์สินสมบัติมากมายในขณะที่สภาพแห่งจิตใจของเขายังมีความโลภที่ไม่สิ้นสุด

3.2.6 ผู้ถ่ายทอดความรู้นั้นต้องคำนึงถึงลักษณะและระดับสติปัญญาของผู้รับ

ความรู้และบาปสำหรับผู้ที่ปิดบังความรู้ศาสนา

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

سَأَلْتُمْ عِلْمِي عَنْ ذَوِي الْجَهْلِ طَائِفِي وَلَا أَنْتَرُ الدَّرَّ النَّفِيسَ عَلَى الْعَنَمِ
 لِأَنَّهُمْ أَمْسَوْا بِجَهْلِ لِقَدْرِهِ فَلَا أَنَا أَضْحَى أَنْ أَطَوْقَهُ الْبَهْمِ

وَصَادَفْتُ أَهْلًا لِلْعُلُومِ وَلِلْحِكْمِ

لَيْسَ سَهْلَ اللَّهِ الْعَزِيزُ بِلُطْفِهِ
بَقِيَّتْ مُفِيدًا وَاسْتَفَدْتُ وَدَادَهُمْ

وَإِلَّا ۖ فَمَكُونُ لَدَىٰ وَمُكْتَمٌ

وَمَنْ مَنَعَ الْمَسْتَوْجِبِينَ فَقَدْ ظَلَمَ

وَمَنْ مَنَحَ الْجُهَّالَ عِلْمًا أَضَاعَهُ

يُؤْوُوا بِأَيْمٍ زَادَ وَإِيمٍ إِذَا كَتَمَ

وَكَاتَمُ عِلْمَ الدِّينِ عَمَّنْ يُرِيدُهُ

(al-Baihaqiyy , 1970 : 2 / 72)

ฉันจะปิดบังความรู้ของฉันจากคนโง่ทั้งหลายเท่าที่สามารถจะทำได้

และฉันจะไม่หวานใจมุขที่มีค่าให้กับแพะทั้งหลาย

เพราะพวกเขายังจะอยู่กับความโง่เขลาในขณะที่พวกเขามีความสามารถ(ในการเล่าเรียน)

และแน่นอนฉันจะไม่คล่องใจมุขนั้นให้กับสัตว์เลี้ยงทั้งหลาย

ถ้าหากอัลลอฮ์ผู้ทรงเดชานุภาพด้วยความกรุณาของพระองค์ พระองค์ทรงทำให้ง่าย

จนฉันได้พบกับผู้รู้และปวงปราชญ์

ฉันจะยังคงให้ประโยชน์และรับประโยชน์จากการเป็นมิตรกับพวกเขา

ถ้าไม่เช่นนั้นมันจะถูกปิดบังและซ่อนเร้นไว้ที่ฉัน

และใครมอบความรู้ให้คนโง่เขาได้ทำให้มันสูญเสีย

และใครยับยั้งความรู้แก่ผู้ที่สมควรได้รับแท้จริงเขาได้อธรรม

และผู้ทีปิดบังความรู้ศาสนาแก่ผู้ที่ต้องการมัน

เขาสมควรได้รับบาปและบาปนั้นจะเพิ่มเมื่อเขาปิดบัง

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้เปรียบเทียบความรู้ของท่านเหมือนไข่มุกและแน่นอนท่านจะไม่โปรยไข่มุกให้กับแพะทั้งหลายในที่นี้คือพวกที่โง่เขลาแถมยังไม่ยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่นอีกต่างหากเพราะการให้ของมีค่ากับผู้ที่ไม่รู้คุณค่าของมันนั้นเป็นการกระทำที่เปล่าประโยชน์ อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวว่าเขาจะไม่ให้ความรู้กับพวกนี้ เพราะพวกนี้ยอมที่จะอยู่กับความโง่เขลาในขณะที่พวกเขามีความสามารถในการศึกษาหาความรู้ อิมามอัชชาฟีอีย์ยังกล่าวว่า ถ้าหากด้วยความกรุณาของอัลลอฮ์ที่มีต่อเขาจนเขาสามารถได้พบกับบรรดาผู้รู้และปวงปราชญ์และได้รับประโยชน์จากการเป็นมิตรกับพวกเขา อิมามอัชชาฟีอีย์ยังกล่าวอีกว่า ผู้ใดที่มอบความรู้ให้คนโง่เขาได้ทำให้มันสูญเสียแต่ผู้ใดยับยั้งความรู้แก่ผู้ที่สมควรจะได้รับแท้จริงเขาได้อธรรม ส่วนผู้ที่ปิดบังความรู้ศาสนาแก่ผู้ที่ต้องการมันถือว่าการกระทำที่เป็นบาป

3.2.7 อย่าเสนอความเห็นให้กับผู้ที่ไม่ต้องการมัน อิมามอัชชาฟีอีได้กล่าวไว้ว่า

وَلَا تُعْطِينَ الرَّأْيَ مَنْ لَا يُرِيدُهُ فَلَا أَنْتَ مَحْمُودٌ وَلَا الرَّأْيُ نَافِعُهُ

(Husniy Na'isah , 1979 : 362)

และเจ้าอย่าได้เสนอความเห็นให้กับผู้ที่ไม่ต้องการมัน

เพราะตัวเจ้าเองจะไม่ได้รับการยกย่องและความคิดเห็นนั้นก็ไม่ใช่ประโยชน์กับเขา

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีได้กำชับว่าอย่าได้เสนอความเห็นให้กับผู้ที่ขอความเห็นอย่างเดียวแต่ไม่ได้ต้องการนำเอาความคิดเห็นนั้นไปใช้ประโยชน์เลย เพราะการเสนอความเห็นในลักษณะนั้นตัวผู้เสนอเองจะไม่ได้รับการยกย่องและความคิดเห็นที่เขาเสนอไปนั้นก็จะไม่ได้รับการใช้ประโยชน์จากมัน

3.2.8 การบริการทางวิชาการและส่งเสริมให้มีการบริการทางวิชาการเป็นการ รักษาความรู้ให้ได้รับการสืบทอดต่อไป

อิมามอัชชาฟีอีได้กล่าวไว้ว่า

الْعِلْمُ مِنْ فَضْلِهِ لِمَنْ خَدَمَهُ أَنْ يَجْعَلَ النَّاسَ كُلَّهُمْ خَدَمَهُ
فَوَاجِبٌ صَوْنُهُ عَلَيْهِ كَمَا يَصُونُ النَّاسُ عَرَضَهُ وَدَمَهُ
فَمَنْ حَوَى الْعِلْمَ ثُمَّ أَوْدَعَهُ بِجَهْلِهِ غَيْرَ أَهْلِهِ ظَلَمَهُ

(Husniy Na'isah , 1979 : 358)

ความรู้ที่มาจากความประเสริฐของมันสำหรับผู้บริการมัน

คือการทำให้มนุษย์ทุกคนรับใช้มัน

ดังนั้นจึงจำเป็นที่เขาต้องรักษามัน

เช่นที่เขารักษาเกียรติและเลือดเนื้อของเขา

ผู้ใดที่รวบรวมความรู้แล้วเขาฝากมันไว้กับ

ผู้ที่ไม่สมควรจะได้รับด้วยความไม่รู้ แท้จริงเขาได้อธรรม

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงความประเสริฐของการบริการทางวิชาการและการส่งเสริมให้มีการบริการทางวิชาการเพราะการบริการทางวิชาการเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์จะต้องรักษามันไว้ การถ่ายทอดความรู้จากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการของการรักษาความรู้ ดังนั้นจำเป็นที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติและรักษามันไว้ หน้าที่ของมนุษย์ในการรักษาความรู้นี้เหมือนกับหน้าที่ในการรักษาเกียรติและเลือดเนื้อของเขาสองอย่างที่สำคัญ การถ่ายทอดความรู้นั้นต้องถ่ายทอดให้กับผู้ที่สมควรจะได้รับมันเท่านั้นเพื่อผลสัมฤทธิ์ที่จะได้รับอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

3.3 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในมิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

3.3.1 การใกล้ชิดกับผู้สอนเป็นเงื่อนไขหนึ่งจากเงื่อนไขต่างๆในการได้มาซึ่ง

ความรู้

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

أَحْيَىٰ لَنْ تَنَالَ الْعِلْمَ إِلَّا بِسِتَّةٍ سَأَلْتِكَ عَنْ تَفْصِيلِهَا بَيَّانٍ
ذِكَاؤٌ وَحِرْصٌ وَاجْتِهَادٌ وَبُلْغَةٌ وَصُحْبَةٌ أَسْتَاذٍ وَطَوْلٌ زَمَانٍ

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 378)

โอ้ พี่น้องของฉันท่านจะไม่ได้รับความรู้เว้นแต่ด้วยหกประการ

ฉันจะบอกรายละเอียดของมันอย่างแจ่มแจ้ง

ต้องมีความฉลาด, ความแน่วแน่ , ความพยายาม , ทุน

การใกล้ชิดอาจารย์ และใช้เวลานาน

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึง เงื่อนไขหกประการในการได้มาซึ่งความรู้คือต้องมีความฉลาด, ความอยากและกระหาย(ในความรู้) , ความพยายาม , มีทุนที่พอเพียง , การใกล้ชิดกับผู้สอน และระยะเวลาที่นานพอสมควร

3.3.2 ผู้เรียนที่คลุกคลีกับบรรดาผู้รู้จะได้ทั้งความรู้และประสบการณ์

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

مَعَ الْعِلْمِ فَاسْأَلْ حَيْثُمَا سَلَكَ الْعِلْمُ وَعَنْهُ فَسَأَلْ كُلَّ مَنْ عِنْدَهُ فَهُمْ

وَعَوْنٌ عَلَى الدِّينِ الَّذِي أَمْرُهُ حَتْمٌ فَفِيهِ جَلَاءٌ لِلْقُلُوبِ مِنَ الْعَمَى
 وَذُو الْعِلْمِ فِي الْأَقْوَامِ يَرْفَعُهُ الْعِلْمُ فَإِنِّي رَأَيْتُ الْجَهْلَ يَزِرِي بِأَهْلِهِ
 وَأَفْنَى شَبَابًا وَهُوَ مُسْتَعْجِمٌ فَدُمُ فَأَيُّ رَجَاءٍ فِي امْرِئٍ شَابَ رَأْسُهُ
 مِنَ الشَّيْبِ لَا عِلْمٌ لَدَيْهِ وَلَا حِلْمٌ وَهَلْ أَبْصَرْتَ عَيْنَاكَ أَفْبَحَ مَنْظَرًا
 فَصُحْبَتُهُمْ نَفْعٌ وَخَلَطَتُهُمْ عُنْمٌ وَخَالِطْ رُوَاةَ الْعِلْمِ وَاصْحَبْ خَيْرَهُمْ
 نُجُومٌ هُدَى مَا مِثْلُهُمْ فِي الْوَرَى نَحْمٌ وَلَا تَعْدُونَ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ فَإِنَّهُمْ
 وَلَا لَاحَ مِنْ غَيْبِ السَّمَاءِ لَنَا رَسْمٌ فَوَاللَّهِ لَوْلَا الْعِلْمُ مَا فَصَحَ الْهُدَى

(Husniy Na'isah , 1979 : 363)

พร้อมกับความรู้ดั่งนั้นจึงเดินตามไป ณ. ที่ใดก็ตามที่ความรู้ไป

และเพื่อ(ให้ได้)มาซึ่งความรู้ก็จึงถามทุกคนที่มีความเข้าใจในมัน

เพราะการถามนั้นสร้างความแจ่มแจ้งให้กับหัวใจที่(มืด)บอด

และเป็นการช่วยเหลือบนการงานศาสนาซึ่งมันเป็นสิ่งจำเป็น

แท้จริงแล้วฉันได้เห็นความมธุระฮิด(อวิชา)นั้นมันดูถูกตัวผู้ที่มธุระฮิดเสียเอง

และผู้ที่มีความรู้อยู่ในกลุ่มชนต่างๆเขาจะได้รับการให้เกียรติ

แล้วเจ้าจะหวังอะไรอีกเล่าจากคนๆหนึ่งที่หัวของเขาได้หงอกแล้ว

และเขาได้ทำลายล้างความเป็นหนุ่มของเขาด้วยความเกียจคร้านทำเป็นทึบไม่ยอมเล่าเรียน

และสองตาของเจ้าได้เห็นแล้วหรือยังซึ่งภาพอันน่าเกลียด

จากคนแก่ที่ไม่มีความรู้ไม่มีความสุขภาพอ่อนโยนและไม่เมตตา

และจงคลุกคลีกับบรรดาผู้รู้และจงเป็นเพื่อนกับคนที่ขอดีเยี่ยมจากพวกเขา

เพราะการเป็นเพื่อนกับพวกเขา นั้นมีประโยชน์การคลุกคลีกับพวกเขา นั้นได้กำไร

และพวกเจ้าอย่าได้คาดสาขตาจากพวกเขาเลยเพราะพวกเขา

(เปรียบดั่ง) ดวงดาวแห่งทางนำไม่มีที่เหมือนกับพวกเขาในมคฺลุกในความเป็นดวงดาว

นั้นขอสาบานต่ออัลลอฮฺ ถ้าหากไร้ซึ่งความรู้แล้วการชี้นำทางที่ถูกต้องก็จะไม่ชัดเจน

และร่องรอยความเร้นลับแห่งฟากฟ้าก็จะไม่ส่องแสงระยิบระยับให้ปรากฏเห็นแก่เรา

บทกลอนข้างต้น อิมามอัชชาฟีอียฺได้กล่าวถึง ความรู้ ว่า ณ. ที่ใดก็ตามที่ มีความรู้
 จึงพยายามเดินตามไปเพื่อเก็บเกี่ยวมันมา และเมื่อสงสัยในประเด็นปัญหาใดก็รับถามผู้รู้เสีย เพราะ
 คำตอบที่ได้มานั้นจะทำให้เกิดแสงสว่างให้กับหัวใจที่มี คบคอกจากความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใน

เรื่องศาสนา อิมาม อัซซาฟีอียี้ได้กล่าวถึง ความประเสริฐของความรู้ว่าผู้รู้นั้นจะได้รับเกียรติจากกลุ่มชนต่างๆ ไม่ว่าจะอายุของเขาจะเพิ่มขึ้น เขาก็จะได้รับการให้เกียรติตามระดับของความรู้ของเขาไปเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกันคนที่ญะฮิลจะถูกลดเกียรติเนื่องจากความไม่รู้ของเขา ยิ่งเขามีอายุเพิ่ม มากขึ้น เกียรติของเขาก็ยิ่งลดลงไปเรื่อยๆ อิมามอัซซาฟีอียี้ได้ตั้งคำถามว่า “และสองตาของเจ้าได้เห็นแล้วหรือยังซึ่งภาพอันน่าเกลียด ? คือคนแก่ที่ในตัวของเขาไม่มีความรู้ ไม่มีความสุภาพอ่อนโยน และไม่มีความเมตตา” ทำไมอิมาม อัซซาฟีอียี้ ถึงได้กล่าวว่าเป็นภาพอันน่าเกลียด ? เพราะเขาได้ทำลายความหนุ่มของเขาให้มลายสิ้นด้วยความเกียจคร้านและไม่ยอมที่จะศึกษาหาความรู้ ในขณะที่เขามีความสามารถที่จะกระทำสิ่งนั้นได้ อิมามอัซซาฟีอียี้ยังส่งเสริมให้คลุกคลีกับผู้รู้ เพราะการคลุกคลีกับผู้รู้นั้นมีประโยชน์ และได้รับผลกำไร พวกเขาเหล่านั้นเปรียบดังดวงดาวที่เป็นทางนำคอยให้ความกระจ่างแจ้งและชี้แนวทางสู่ความสำเร็จ

3.4 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัซซาฟีอียี้ในมิติด้านอื่นๆ

3.4.1 ทะเลแห่งความรู้นั้นลึกยิ่งนัก

อิมามอัซซาฟีอียี้ได้กล่าวไว้ว่า

لَا وَكَلَّ حَاوِلَهُ أَلْفَ سَنَةٍ
فَخُذُوا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَحْسَنَهُ

لَنْ يَبْلُغَ الْعِلْمَ جَمِيعًا أَحَدٌ
إِنَّمَا الْعِلْمُ عَمِيقٌ بَحْرُهُ

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 375)

คนหนึ่งคนใดจะไม่บรรลุถึงความรู้ทั้งหมดทั้งปวงได้

ไม่ ! แม้ว่าเขาจะพยายามถึง 1000 ปี ก็ตาม

แท้จริงแล้วทะเลแห่งความรู้นั้นลุ่มลึกยิ่งนัก

ดังนั้นพวกเจ้าจงเอาเฉพาะสิ่งที่ดีจากทุกสิ่งของความรู้เหล่านั้น

บทกลอนข้างต้นอิมามอัซซาฟีอียี้ได้กล่าวไว้ว่า คนๆหนึ่งนั้นไม่สามารถที่จะบรรลุถึงความรู้ทั้งหมดและศาสตร์ทั้งปวงได้ถึงแม้ว่าเขาจะพยายามศึกษาเล่าเรียนถึง 1000 ปี ก็ตามเพราะแท้จริงแล้วทะเลแห่งความรู้นั้นลุ่มลึกยิ่งนักดังนั้นสิ่งที่ควรพยายามคือการเลือกเอาสิ่งดีจากความรู้ทั้งหมดเหล่านั้น

3.4.2 ประโยชน์ของการเดินทางและการผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้ อิมามอัชชาฟีอีฮ์ได้กล่าวว่า

تَغَرَّبَ عَنِ الْأَوْطَانِ فِي طَلَبِ الْعُلَى وَسَافِرٌ فِي الْأَسْفَارِ حَمْسُ فَوَائِدِ
تَفَرُّجٌ هُمْ وَاكْتِسَابُ مَعِيشَةٍ وَعِلْمٌ وَأَدَابٌ وَصُحْبَةٌ مَاجِدِ

(Sulaiman Salim al-Bawwab , n.d : 29)

จงเดินทางออกจากถิ่นฐานเพื่อแสวงหาความสูงส่ง

และจงเดินทางในการเดินทางนั้นมีห้าประโยชน์

ผ่อนคลายความกังวลและกำไรชีวิต

ได้ความรู้ มารยาทและคบเพื่อนที่ดี

บทกลอนข้างต้น อิมามอัชชาฟีอีฮ์ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเดินทางและการผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้ซึ่งประโยชน์หลักๆที่จะได้รับจากการเดินทางและการผจญ มี 5 ประการด้วยกัน

1. ผ่อนคลายจากความตึงเครียด
2. การได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพ
3. ความรู้และประสบการณ์
4. ตัดนิสัยและสร้างจรรยาบรรณที่ดีงาม
5. การปฏิสัมพันธ์กับคนดี

3.4.3 การส่งเสริมให้ปัญญาชนเดินทางและผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้ อิมามอัชชาฟีอีฮ์กล่าวไว้ในบทกลอนของท่านว่า

مَا فِي الْمَقَامِ لِيذِي عَقْلٍ وَذِي أَدَبٍ مِنْ رَاحَةٍ فَدَعِ الْأَوْطَانَ وَاعْتَرِبِ
سَافِرٌ تَجِدُ عَوْضًا عَمَّنْ تُفَارِقُهُ وَأَنْصَبَ فَإِنَّ لَذِيذَ الْعَيْشِ فِي النَّصَبِ
إِنِّي رَأَيْتُ وَقُوفَ الْمَاءِ يُفْسِدُهُ إِنْ سَاحَ طَابَ وَإِنْ لَمْ يَجْرِ لَمْ يَطِبِ
وَالْأَسْدُ لَوْلَا فِرَاقُ الْأَرْضِ مَا افْتَرَسَتْ وَالسُّهْمُ لَوْلَا فِرَاقُ الْقَوْسِ لَمْ يُصَبِ
وَالشَّمْسُ لَوْ وَقَفَتْ فِي الْفُلْكِ دَائِمَةً لَمَلَّهَا النَّاسُ مِنْ عَجْمٍ وَمِنْ عَرَبِ

وَالْتَّبَرُّ كَالْتَّرَبِّ مُلْقَى فِي أَمَاكِنِهِ وَالْعُودُ فِي أَرْضِهِ نَوْعٌ مِنَ الْحَطَبِ
فَإِنْ تَعَرَّبَ هَذَا عَزَّ مَطْلَبُهُ
وَإِنْ تَعَرَّبَ ذَاكَ عَزَّ كَالذَّهَبِ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 48)

ปัญญาชนและผู้มีจรรยาบรรณที่นั้นจะไม่มีที่ยืน
ให้หนึ่งเงียบ(อยู่เฉยๆโดยไม่สร้างประโยชน์)ดังนั้นจึงพลัดถิ่นและเดินทาง(เพื่อแสวงหาความรู้)
จงเดินทางแล้วเจ้าจะได้พบกับกรทดแทนจากคนที่เจ้าจากเขามา
จงเห็นคเหน้อย(เพราะการเดินทาง)แท้จริงความสนุกสนานของชีวิตนั้นแฝงอยู่ในความเหน็ดเหนื่อย
แท้จริงฉันได้เห็นน้ำที่หุดนึ่ง(ไม่ไหล)มันจะเสีย
ถ้ามันไหลมันจะดีถ้ามันไม่ไหลมันจะไม่ดี(น้ำจะเน่าเสีย)
ถ้าหากถึงโตไม่ยอมจากป่าเพื่อล่า มันจะไม่ได้เหยื่อ
ถ้าหากลูกศรไม่ยอมละทิ้งคันธนูมันจะไม่โค่น(เป้า)
ถ้าหากดวงอาทิตย์หุดนึ่งอยู่บนท้องฟ้าตลอดเวลา
แน่นอนมนุษย์จากอาณัมและอาหารจะเบื่อกับมัน
และสินแร่ที่นั้นแจกเช่นดินพบเห็นได้ในสถานที่ต่างๆของเขา
และไม่หอมในแผ่นดินของเขาเป็นไม้พินชนิดหนึ่ง
ถ้าหากนำอันนี้ (สินแร่) ออกไปให้ไกล มันเป็นที่ต้องการอย่างยิ่ง
ถ้าหากนำอันนั้น (ไม้หอม) ออกไปให้ไกล มันมีค่าตั้งทองคำ

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ส่งเสริมให้ปัญญาชนนั้นเดินทางเพื่อแสวงหา
ความรู้ ในการเดินทางนั้นถึงแม้ว่าผู้เดินทางจะต้องเริ่มต้นด้วยการลาจากกับครอบครัว แต่เขาก็จะ
ได้รับการทดแทนด้วยการได้รู้จักผู้คนอีกมากมาย ซึ่งสามารถผ่อนคลายความคิดถึงของเขาได้ใน
ระดับหนึ่ง แม้ว่าการเดินทางนั้นเป็นภารกิจหนึ่งที่ต้องพบเจอกับความยากลำบากและความเหน็ด
เหนื่อยแต่ที่จริงแล้วความเอร็ดอร่อยของการใช้ชีวิตนั้นได้ซ่อนตัวอยู่ในความเหน็ดเหนื่อยของการ
เดินทางและการใช้ชีวิตต่างแดนนั่นเอง ที่สำคัญการเดินทางและการผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้
ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนในการสร้างศักยภาพทางวิชาการของผู้เดินทางและเป็นการปรับเปลี่ยน
วิถีทัศน์ของผู้เดินทางให้มีความก้าวหน้าอีกด้วย อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงความประเสริฐของ
การเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้และประโยชน์ของมัน โดยยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ ท่านได้

กล่าวถึงน้ำที่หยุดไหลและจั่งอยู่ เมื่อไม่เคลื่อนไหวไปไหนและไม่ได้รับการเปลี่ยนถ่ายแล้วที่สุดน้ำนั้นก็เน่าเสียท่านกล่าวถึงสิ่งโตที่อยู่แต่ในที่ฟานักของมันโดยไม่ยอมออกไปล่าเหยื่อมันเป็นไปไม่ได้หรือยากมากที่เหยื่อจะมาหาผู้ล่า ท่านให้ตัวอย่างของลูกศรที่โคนเป้า คือลูกศรที่ถูกยิงออกมาจากคันธนู ถ้ามันไม่ออกมาแล้วจะโคนเป้าได้อย่างไร ท่านยังยกตัวอย่างของดวงอาทิตย์ ถ้ามันหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหวไปไหน แน่นอนมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นชาวอาหรับหรือชาวอะฉิม (คนที่ไม่ใช่อาหรับ)จะเบื่อกับมัน และสิ้นเร่ในบางพื้นที่ที่มีเป็นจำนวนมากเมื่อนำออกสู่ตลาดภายนอกสิ้นเร่เหล่านั้นจะเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างยิ่งเช่นเดียวกับไม้หอมในบางพื้นที่ที่มีเป็นจำนวนมากและราคาต่ำแต่เมื่อนำไปขายยังสถานที่ที่ห่างไกล ไม่มีไม้หอมขายและเป็นที่ต้องการของตลาดมาก ไม้หอมเหล่านั้นก็จะมีราคาสูงตั้งราคาทองคำ จะเห็นได้ว่าสิ้นเร่และ ไม้หอมเมื่อผ่านกระบวนการของการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งแล้วค่าของมันก็จะเพิ่มขึ้นไปด้วย

3.4.4 ความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการแสวงหาความรู้

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

أَنَا مُرَادِي أَوْ أَمُوتُ غَرِيْبًا سَأَضْرِبُ فِي طَوْلِ الْبِلَادِ وَعَرَضِهَا
وَأِنْ سَلِمْتُ كَانَ الرَّجُوعُ قَرِيْبًا فَإِنْ تَلَفْتُ نَفْسِي فَلِلَّهِ دَرُّهَا

(al-Baihaqiyy , 1970 : 2 / 85)

ฉันจะเดินทางไปให้ทั่วเมืองตามความยาวและความกว้างของมัน
จนกว่าฉันจะได้รับในสิ่งที่ฉันปรารถนาหรือฉันอาจจะตายในสภาพห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอน
ถ้าหากตัวฉันต้องสูญสิ้นไป(ตาย)ดังนั้นวิญญูณนั้นมันช่างสวยงามเหลือเกิน
และถ้าหากตัวฉันปลอดภัยดีดังนั้นการเดินทางกลับนั้นใกล้เข้ามาถึงแล้ว

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวถึงความเด็ดเดี่ยวและความ ปรารถนาอย่างแรงกล้าของท่านในการแสวงหาความรู้ ท่านกล่าวว่า ฉันจะเดินทางไปเพื่อแสวงหาความรู้ให้ทั่วทุกสารทิศจนกว่าฉันจะได้รับในสิ่งที่ฉันปรารถนาหรือฉันอาจ ต้องจบชีวิตลงในต่างแดนห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอนถ้าหากตัวฉันต้อง เสียชีวิตไปวิญญูณของฉันนั้นมันช่างดีเลิศเหลือเกินเพราะผู้ที่เดินทางไปแสวงหาความรู้คือผู้ที่อยู่ในหนทางของอัลลอฮ์ดังนั้นเมื่อเขาเสียชีวิตในช่วงที่กำลังแสวงหาความรู้อยู่นั้นก็หมายความว่าเขาได้เสียชีวิตในหนทางอัลลอฮ์ แต่ถ้าหากตัวฉันปลอดภัยดีและประสบความสำเร็จในการศึกษาดังนั้นการเดินทางกลับสู่มาตุภูมินั้นใกล้เข้ามาถึงแล้ว